Registered in Germany Europa Revue Journal
ISSN: 1862-6564 Vol. 6 No. 10 (2026) Published October 24, 2026

PROCEDURES FOR PREPARING AND CONDUCTING GROUP TACTICAL EXERCISES IN NATO COUNTRIES

Abdullaev Shonazar Kuchkorovich

Senior Instructor, Faculty of Combined Arms Operations, Lieutenant Colonel

Abstract

The article examines how squad-level tactical exercises are prepared and conducted in NATO member states. Drawing on the Alliance's Bi-SCD 075-003 Collective Training and Exercise Directive and on the U.S. Army's FM 7-0 and TC 7-0 series, it analyses the stages of the exercise process (initiation, specification, planning, conduct), the eight-step training model, troop leading procedures, rehearsal methods, evaluation and after-action review (AAR). The findings show that the effectiveness of NATO exercises rests on clearly defined training objectives, the task–conditions–standards logic, phased preparation, and feeding lessons identified back into subsequent training. The article concludes with implications for military education practice in Uzbekistan.

Keywords

NATO, tactical exercise, squad, collective training, Bi-SCD 075-003, training management, rehearsal, after action review (AAR).

NATO DAVLATLARIDA GURUH TAKTIK MASHQINI TAYYORLASH VA O‘TKAZISH TARTIBI

Abdullaev Shonazar Kuchkorovich

SHG‘HO fakulteti katta o‘qituvchisi, podpolkovnik

Annotatsiya. Maqolada NATO a’zo davlatlarida guruh (otryad) darajasidagi taktik mashqlarni tayyorlash va o‘tkazish tartibi ochib beriladi. Ittifoqning jamoaviy tayyorgarlik va mashqlar bo‘yicha Bi-SCD 075-003 direktivasi, AQSH Armiyasining FM 7-0 va TC 7-0 turkumidagi qo‘llanmalari asosida mashq jarayonining bosqichlari (tashabbus, spetsifikatsiya, rejalashtirish, o‘tkazish), sakkiz bosqichli mashg‘ulot modeli, qo‘mondonlik tartib-qoidalari (troop leading procedures), repetitsiya usullari, baholash va jangdan keyingi tahlil (AAR) mexanizmlari tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalariga ko‘ra, NATO tizimida mashq natijadorligi aniq ta’lim maqsadlari, vazifa–shart–me’yor mantiqi, bosqichma-bosqich tayyorgarlik va olingan saboqlarni keyingi

mashg‘ulotlarga qaytarish bilan ta’minlanadi. Maqola oxirida o‘zbek harbiy ta’lim amaliyoti uchun xulosalar keltirilgan.

Kalit so‘zlar: NATO, taktik mashq, guruh, jamoaviy tayyorgarlik, Bi-SCD 075-003, mashg‘ulotni boshqarish, repetitsiya, jangdan keyingi tahlil (AAR).

ПОРЯДОК ПОДГОТОВКИ И ПРОВЕДЕНИЯ ГРУППОВЫХ ТАКТИЧЕСКИХ УЧЕНИЙ В СТРАНАХ НАТО

Абдуллаев Шоназар Кучкорович

Старший преподаватель факультета общевойсковых операций, подполковник

Аннотация. В статье рассматривается порядок подготовки и проведения тактических занятий на уровне отделения в государствах – членах НАТО. На основе директивы Bi-SCD 075-003 по коллективной подготовке и учениям, а также наставлений армии США FM 7-0 и серии TC 7-0 анализируются этапы учебного процесса (инициирование, спецификация, планирование, проведение), восьмиэтапная модель подготовки занятия, процедуры принятия решения командиром (troop leading procedures), способы проведения репетиций, оценка результатов и разбор по итогам занятия (AAR). Показано, что результативность в системе НАТО обеспечивается чёткими учебными целями, логикой «задача – условия – стандарты», поэтапной подготовкой и возвратом извлечённых уроков в последующую подготовку. В заключение сформулированы выводы для практики военного образования Узбекистана.

Ключевые слова: НАТО, тактическое учение, отделение, коллективная подготовка, Bi-SCD 075-003, управление боевой подготовкой, репетиция, разбор после учения (AAR).

KIRISH

Zamonaviy qurolli kuchlarning jangovar tayyorgarligida taktik mashqlar nazariy bilimlarni amaliy ko‘nikmaga aylantiruvchi asosiy vosita hisoblanadi. Shimoliy Atlantika shartnomasi tashkiloti (NATO) mamlakatlari amaliyotida mashqlar tasodifiy yoki yakka tartibdagi tadbir sifatida emas, balki rasmiy hujjatlar bilan tartibga solingan, bosqichlarga bo‘lingan va natijalari tahlil qilinib, keyingi tayyorgarlikka qaytariladigan yagona jarayon sifatida tashkil etiladi [7; 8]. O‘zbekiston Respublikasining “Mudofaa

to‘g‘risida”gi Qonuniga ko‘ra, Mudofaa vazirligi Qurolli Kuchlarning jangovar tayyorgarligi uchun to‘la javobgar bo‘ladi [1], Harbiy doktrina esa Qurolli Kuchlarning jangovarlik qobiliyati va jangovar tayyorgarligini mudofaa uchun yetarli darajada saqlashni nazarda tutadi [3]. Shu sababli xorijiy ilg‘or tajribani ilmiy asosda o‘rganish dolzarb vazifa hisoblanadi.

Maqolaning maqsadi - NATO davlatlarida guruh darajasidagi taktik mashqni tayyorlash va o‘tkazish tartibini ochiq manbalar asosida tizimlashtirish. Tadqiqot metodlari: me’yoriy hujjatlar tahlili, qiyosiy tahlil va tizimli yondashuv. Muhim izoh: NATOning ochiq direktivalari ittifoq darajasidagi jamoaviy mashqlar jarayonini belgilaydi; guruh (otryad) darajasidagi mashg‘ulot esa asosan milliy qo‘llanmalar (masalan, AQSH Armiyasining FM 7-0 va TC 7-0 turkumi) bilan tartibga solinadi. Shu bois maqolada ikkala daraja uzviy bog‘liq holda ko‘rib chiqiladi.

1. NATOda jamoaviy tayyorgarlik va mashqlarning me’yoriy asoslari

NATO mashqlarining asosiy hujjati - Ittifoqning ikki strategik qo‘mondonligi (Bi-SC) tomonidan chiqarilgan jamoaviy tayyorgarlik va mashqlar direktivasidir. Uning oldingi tahriri Bi-SC 75-3 deb yuritilgan; 2023-yil 1-sentabrdagi tahriri Bi-SCD 075-003 raqami ostida e’lon qilingan va NATO mashq jarayonini belgilaydi [7; 8]. Direktivaning maqsadi - NATO harbiy jamoaviy tayyorgarlik va mashq jarayoni bo‘yicha yagona yo‘nalish berish; u rejalashtiruvchilar uchun keng qamrovli qo‘llanma sifatida mo‘ljallangan [8]. Direktivaga ilovalar sifatida har bir bosqich (C–F ilovalar) hamda mashq natijalari bo‘yicha qayta aloqa jarayonlari (G ilova) alohida bayon etilgan [7].

Direktiva amaliyotda keng qo‘llanadi: masalan, Shimoliy Makedoniya Qurolli Kuchlari “Macedonian Flash” va “Fast Lynx” mashqlarini rejalashtirishda boshlang‘ich rejalashtirish konferensiyasi (IPC), asosiy rejalashtirish konferensiyasi va yakuniy muvofiqlashtirish konferensiyasini Bi-SCD 75-3 talablari asosida o‘tkazgan; hujjatlar ingliz tilida, NATOning standart tartib-qoidalariga muvofiq tayyorlangan [13]. Masalan, “Macedonian Flash-13/3 Joint Reaction-17” mashqi uchun IPC 2016-yil 12–16-dekabr kunlari Kumanovodagi Qo‘shma operatsiyalar qo‘mondonligida o‘tkazilgan [13].

Direktivani ilmiy-uslubiy jihatdan to‘ldiruvchi hujjat sifatida NATO Modellashtirish va simulyatsiya guruhining AMSP-05 “CAX Best Practices” qo‘llanmasi qo‘llanadi. U 7 ta moduldan (maqsadni belgilash, konseptual rejalashtirish, tizimga bog‘liq rejalashtirish, o‘tkazishga tayyorgarlik, o‘tkazish, tahlil, keyingi ishlar) iborat bo‘lib, har bir modul Bi-SC 75-3dagi bosqichlardan biriga mos qo‘yilgan [12].

NATO mashq jarayonining bosqichlari

NATO mashq jarayoni boshqariladigan, ketma-ket bosqichlardan iborat. Direktivaning oldingi tahririda to‘rt bosqich: 1) konsepsiya va spetsifikatsiyani ishlab chiqish; 2) rejalashtirish va mahsulotlarni tayyorlash; 3) operativ o‘tkazish; 4) tahlil va hisobot berish ko‘rsatilgan edi [8]. 2023-yilgi tahrirda jarayon “Tashabbus” (0-bosqich), “Spetsifikatsiya” (1-bosqich), “Rejalashtirish” (2-bosqich) va “O‘tkazish” (3-bosqich)dan iborat qilib berilgan, mashq natijalari bo‘yicha qayta aloqa esa alohida ilovada tartibga solingan [7]. 1-jadvalda ikkala tahrir qiyoslangan.

1-jadval. NATO mashq jarayoni bosqichlarining qiyosiy ko‘rinishi [7; 8]

T/r	**Bi-SC 75-3 (oldingi tahrir)**	**Bi-SCD 075-003 (2023-yil 1-sentabr)**
1	-	0-bosqich: Tashabbus (Initiation)
2	1-bosqich: Konsepsiya va spetsifikatsiyani ishlab chiqish	1-bosqich: Spetsifikatsiya (Specification)
3	2-bosqich: Rejalashtirish va mahsulotlarni tayyorlash	2-bosqich: Rejalashtirish (Planning)
4	3-bosqich: Operativ o‘tkazish	3-bosqich: O‘tkazish (Conduct)
5	4-bosqich: Tahlil va hisobot berish	Qayta aloqa jarayonlari - G ilova (Exercise Feedback Processes)

Spetsifikatsiya bosqichida mashqning ta’lim maqsadlari belgilanadi. Direktiva ta’lim maqsadi tarkibiy qismlarini (vazifa bayoni, yordamchi vazifalar, bajarish sharoitlari va me’yorlar) alohida ko‘rsatadi; ularni ishlab chiqish uchun kamida olti haftalik muddat ajratish tavsiya etiladi, amalda esa bu jarayon ko‘pincha uzoqroq davom etadi. Rejalashtirish bosqichida boshlang‘ich, asosiy va yakuniy muvofiqlashtirish konferensiyalari o‘tkazilib, mashq boshqaruvi shaxsiy tarkibi, asosiy voqealar ro‘yxati kabi hujjatlar tayyorlanadi. Shuningdek, NATO amaliyotida ittifoqning barcha imkoniyatlarini, barcha bosqichlarda, har bir qism uchun bir mashqning o‘zida sinab ko‘rish mumkin emasligi e’tirof etiladi; shu sababli mashqda cheklangan va aniq maqsadlarga e’tibor qaratish talab qilinadi [16;16;17].

Guruh darajasidagi taktik mashqni tayyorlash: sakkiz bosqichli model

Guruh va vzvod darajasida mashq tayyorlash tartibini AQSH Armiyasining ADP 7-0 va FM 7-0 qo‘llanmalari batafsil belgilaydi. Bu hujjatlar mashg‘ulotni boshqarishni “rejalashtirish va tayyorlash - o‘tkazish - baholash” sikli sifatida ko‘radi [9;10;11]. Sikl tabiatan takrorlanadigan jarayon: komandir kerakli vazifalarni aniqlaydi, mashg‘ulotni rejalashtiradi va tayyorlaydi, o‘tkazadi, so‘ng natijani baholaydi [11].

Mashg‘ulot hodisasini tashkil etish uchun “sakkiz bosqichli mashg‘ulot modeli” qo‘llanadi. Uning bosqichlari 2-jadvalda keltirilgan.

2-jadval. AQSH Armiyasining sakkiz bosqichli mashg‘ulot modeli [10; 11]

Bosqich	**Nomi**	**Mazmuni**
1	Mashg‘ulotni rejalashtirish	Mashg‘ulot bo‘linmaning vazifalar ro‘yxatiga asoslanib rejalashtiriladi
2	Rahbarlarni tayyorlash va attestatsiyadan o‘tkazish	Mashg‘ulotni olib boruvchilar avval o‘zlari tayyorlanadi
3	Razvedka (joyni o‘rganish)	Mashg‘ulot joyi va resurslar oldindan o‘rganiladi
4	Mashg‘ulot uchun buyruq berish	Vazifa, shart-sharoit va me’yorlar yozma/og‘zaki buyruq bilan yetkaziladi
5	Repetitsiya	Rejaning bajarilishi oldindan mashq qilinadi

Bosqich	**Nomi**	**Mazmuni**
6	O‘tkazish	Mashg‘ulot rejaga muvofiq amalga oshiriladi
7	Jangdan keyingi tahlil (AAR)	Natijalar baholanib, kuchli va zaif tomonlar aniqlanadi
8	Qayta tayyorgarlik	Aniqlangan kamchiliklar bo‘yicha mashg‘ulot takrorlanadi

FM 7-0 repetitsiyaning oltita keng tarqalgan usulini ko‘rsatadi: tarmoq (network), xarita, eskiz-xarita, relyef maketi, qisqartirilgan tarkibda va to‘liq (full-dress) repetitsiya [10]. Sakkiz bosqichli model oddiyroq mashg‘ulotlar uchun qulay tekshiruv ro‘yxati vazifasini bajaradi, biroq u qo‘mondonlik tartib-qoidalari (troop leading procedures, TLP) yoki operatsiyalar jarayonining o‘rnini bosmaydi. TLP - kichik bo‘linma komandirlari rejalashtirish, tayyorgarlik va bajarish uchun qo‘llaydigan sakkiz bosqichli jarayon; unga vazifani qabul qilish, ogohlantiruvchi buyruq berish, dastlabki reja tuzish, harakatni boshlash, razvedka o‘tkazish, rejani yakunlash, jangovar buyruq berish hamda bajarilishini nazorat qilish va rejani aniqlashtirish kiradi. Amaliyotda TLPning razvedka, buyruq berish va repetitsiya kabi bosqichlari mashg‘ulotning sakkiz bosqichli modeli bilan o‘zaro uyg‘unlashadi [10;14].

Platoon (vzvod) komandiri uchun mashg‘ulotni boshqarish bo‘yicha qo‘llanmada sakkiz bosqichli model kichik bo‘linma hodisasini to‘liq rejalashtirish uchun yetarli batafsillikka ega emasligi qayd etilib, model to‘qqizinchi bosqich - natijalarni qayd etish va ulashish bilan kengaytirilgan. Mashg‘ulotni rejalashtirish bo‘yicha TC 7-0.3 “Plan an Event” qo‘llanmasi “lane” (yo‘lak) mashg‘ulotini oddiy usul sifatida tavsiflaydi: unda mashg‘ulot aniq vazifalarga qaratiladi va tajribali baholovchilar nazoratida o‘tkaziladi [14;15].

Mashqni o‘tkazish, baholash va tahlil

NATO mashq jarayonida o‘tkazish bosqichi tayyorgarlikning mantiqiy davomi bo‘lib, uning natijasi tahlil va hisobot orqali rasmiylashtiriladi. Ittifoqning Qo‘shma tahlil va olingan saboqlar markazi (JALLC) tahlilchilari mashq jarayonining barcha bosqichlarida - spetsifikatsiya va ishlab chiqishdan tortib, tahlil va hisobotgacha -

ishtirok etadi. JALLC mashqlar hisoboti jarayonini tahlil qilib, Bi-SC 075-003 hisobot jarayonini yetarli darajada aniq bayon etmaganligi, “olingan saboqlar” (lessons identified) NATOning Lessons Learned jarayoniga izchil o‘tkazilmayotganligi kabi kamchiliklarni aniqlagan va hisobotning mazmuni, shakli hamda muddatlari bo‘yicha qo‘shimcha ko‘rsatmalar berishni taklif qilgan [18;19].

Guruh darajasida baholash AQSH Armiyasi tizimida aniq me’yorlarga tayanadi. Baholovchilar mashg‘ulot va baholash rejalari (T&EO) yordamida vazifa bajarilishini ma’lum me’yor bilan solishtirib qayd etadi [11]. Tayyorgarlik darajasiga baho berish faqat komandir vakolatida: u mavjud barcha ma’lumotlardan foydalanib, bo‘linmani “tayyorlangan” (T), “mashq qilgan” (P) yoki “tayyorlanmagan” (U) deb baholaydi [11]. FM 7-0 yangi tahririda T- va P- baholari bekor qilingan [15]. Jangdan keyingi tahlil (AAR) esa baholashning asosiy tarkibiy qismi sifatida TC 7-0.1 “After Action Reviews” qo‘llanmasida alohida bayon etilgan; shu turkumga mashg‘ulot yig‘ilishlari (TC 7-0.2) va T&EO (TC 7-0.4) qo‘llanmalari ham kiradi [14].

Katta mashqlarda AAR mashq tugagach (ENDEX) darhol o‘tkaziladi: u operativ, tezkor, tahlil jihatidan nisbatan “xom” bo‘ladi, mashqdan keyingi chuqurroq muhokama esa taxminan 60 kundan so‘ng o‘tkaziladi [20]. Bu yondashuv NATOda tezkor va keyinchalik chuqur tahlilni uyg‘unlashtirishni ko‘rsatadi. Muhimi, tahlildan chiqqan xulosalar keyingi mashg‘ulot rejasiga kiritiladi: sakkiz bosqichli modelning “qayta tayyorgarlik” bosqichi aynan shu vazifani bajaradi [10].

O‘zbekiston Qurolli Kuchlari amaliyoti uchun xulosalar

O‘zbekiston Respublikasi yangi tahrirdagi “Mudofaa to‘g‘risida”gi Qonun [1], “Umumiy harbiy majburiyat va harbiy xizmat to‘g‘risida”gi [2], “Qurolli Kuchlar rezervidagi xizmat to‘g‘risida”gi [6] qonunlar hamda Harbiy doktrina [3] asosida harbiy tayyorgarlikni tashkil etadi; Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi mudofaa qobiliyatini mustahkamlashni ustuvor vazifa sifatida belgilaydi [4]. Harbiy ta’lim muassasalarida tayyorgarlik masalalari ilmiy maqolalarda ham yoritilgan [5]. NATO tajribasidan quyidagilarni moslashtirish mumkin: (1) har bir mashq uchun vazifa–shart–me’yor shaklida aniq ta’lim maqsadini yozma belgilash; (2) mashq oldidan rahbarlarni tayyorlash va razvedka o‘tkazish; (3) repetitsiyani majburiy bosqich sifatida kiritish; (4)

baholash me’yorlarini oldindan e’lon qilish; (5) AAR natijalarini yozma qayd etib, qayta tayyorgarlik rejasiga kiritish.

XULOSA. Tahlil NATO mamlakatlarida guruh taktik mashqini tayyorlash va o‘tkazish tartibi bir-biriga bog‘liq ikki darajadagi me’yoriy tizimga tayanishini ko‘rsatdi. Ittifoq darajasida Bi-SCD 075-003 direktivasi mashq jarayonini bosqichlar (tashabbus, spetsifikatsiya, rejalashtirish, o‘tkazish) va qayta aloqa mexanizmi bilan belgilaydi [7; 8]. Guruh va vzvod darajasida esa milliy qo‘llanmalar (AQSH Armiyasi misolida FM 7-0, TC 7-0 turkumi) rejalashtirish, tayyorlash, o‘tkazish va baholash siklini, sakkiz bosqichli modelni, TLP va repetitsiya usullarini aniq belgilaydi [10; 11; 14].

NATO tizimida mashqning samaradorligini aniq ta’lim maqsadlari, bosqichma-bosqich tayyorgarlik, repetitsiya, oldindan belgilangan me’yorlar bo‘yicha baholash va tahlil natijalarini keyingi tayyorgarlikka qaytarish ta’minlaydi. Ushbu elementlarni o‘zbek harbiy ta’lim amaliyotiga moslashtirish guruh taktik mashqlarining sifatini oshirishga xizmat qiladi. Kelgusida boshqa NATO davlatlarining milliy qo‘llanmalarini qiyosiy o‘rganish maqsadga muvofiq.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasining “Mudofaa to‘g‘risida”gi Qonuni (yangi tahrir). https://lex.uz/acts/-23629

2. O‘zbekiston Respublikasining “Umumiy harbiy majburiyat va harbiy xizmat to‘g‘risida”gi Qonuni. https://lex.uz/acts/-78717

3. O‘zbekiston Respublikasining “Mudofaa doktrinasi to‘g‘risida”gi Qonuni, 2018-yil 9-yanvar. https://lex.uz

4. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi. Toshkent: “O‘zbekiston”, 2022.

5. Axatov S.A. Chaqiruvga qadar boshlang‘ich tayyorgarlik fanining maqsad va vazifasi // Oriens. 2022, aprel. B. 56–61. https://oriens.uz

6. O‘zbekiston Respublikasining “Qurolli Kuchlar rezervidagi xizmat to‘g‘risida”gi Qonuni. https://lex.uz/acts/-33419

7. Bi-SCD 075-003. Collective Training and Exercise Directive: Exercise Process. - NATO, 1 September 2023. NATO UNCLASSIFIED.

8. Bi-SC 75-3. Collective Training and Exercise Directive (CT&ED). NATO Allied Command Operations / Allied Command Transformation.

9. FM 7-0. Training for Full Spectrum Operations. Washington, DC: Headquarters, Department of the Army, December 2008.

10. Eight-step training model and troop leading procedures (FM 7-0 based article). - U.S. Army / DTIC. https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA560296.pdf

11. Training fact sheet: Training management - a simplified discussion (ADP 7-0, FM 7-0). U.S. Army. https://www.army.mil/article/276699

12. AMSP-05. NATO Modelling and Simulation Handbook for Training and Exercises (CAX Best Practices). NATO Modelling and Simulation Group. https://nmsg.sto.nato.int/amsp/amsp05

13. Initial Planning Conference for the exercise "Macedonian Flash-13/3 Joint Reaction-17". Ministry of Defence of North Macedonia, December 2016. https://mil.mk

14. TMD publishes third TC in series (TC 7-0 series: TC 7-0.1 – 7-0.4). U.S. Army Training Management Directorate.

URL: https://www.army.mil/article/288846

15. Training fact sheet: Platoon Leader's Guide to Training Management update. U.S. Army. URL: https://www.army.mil/article-amp/273454

16. Selects: Training objectives and Bi-SC 75-003 (JWC The Three Swords). - NATO Joint Warfare Centre. https://www.jwc.nato.int/wp-content/uploads/2024/12/selects-scheider.pdf

17. NATO Exercise Process (The Three Swords, issue 41). - NATO Joint Warfare Centre, 2025. https://www.jwc.nato.int/wp-content/ uploads/ 2025/ 12/ issue41_Art12_NATOExerciseProcess.pdf

18. Support to exercises and operations. - NATO Joint Analysis and Lessons Learned Centre (JALLC). https://www.jallc.nato.int/activities/support-exercises-operations

19. NATO's Exercise Reporting Process (factsheet). JALLC. https://www.jallc.nato.int/download_file/view/889/465

20. Selects: After Action Review (JWC The Three Swords). - NATO Joint Warfare Centre. https://www.jwc.nato.int/wp-content/uploads/2024/12/selects-eden-aar.pdf